

Dwutorowa polityka RFN wobec Białorusi

Justyna Gotkowska

Wizyta niemieckiego ministra spraw zagranicznych Guido Westerwellego na Białorusi, którą odbył 2 listopada wraz z szefem polskiego MSZ Radosławem Sikorskim, była pierwszą wizytą szefa niemieckiego MSZ od 15 lat. Świadczy ona o zwiększeniu zainteresowania RFN Białorusią. Niemcy są jednym z najbardziej zaangażowanych w relacje z Mińskiem krajów UE, obok Polski i Litwy. Berlin prowadzi wobec Mińska dwutorową politykę. Oficjalnie krytykuje białoruskie władze za nieprzestrzeganie standardów demokratycznych i łamanie praw człowieka. Jednocześnie Niemcy wykorzystują ocieplenie relacji UE–Białoruś do realizacji głównego własnego interesu, jakim jest zwiększenie obecności na białoruskim rynku. Przygotowując się do spodziewanego otwarcia białoruskiej gospodarki na zachodnich inwestorów Niemcy od dwóch lat starają się wzmocnić swoją pozycję na Białorusi poprzez coraz aktywniejszą zinstytucjonalizowaną współpracę gospodarczą i intensywniejsze kontakty polityczne.

Cele i strategia RFN wobec Białorusi...

Trudności białoruskiej gospodarki, spowodowane zwiększającym się naciskiem ze strony Rosji, oraz wynikająca z tego częściowa zmiana polityki Alaksandra Łukaszenki dały RFN nadzieje na większe otwarcie białoruskiego reżimu na Zachód i na liberalizację białoruskiej gospodarki, na której skorzystać mogłyby niemieckie firmy. Ocieplenie unijnego kursu wobec Białorusi, której symbolem było zawieszenie sankcji UE w 2008 roku, umożliwiły RFN korektę dotychczasowej polityki i wdrażanie wobec Mińska strategii „zmiany poprzez powiązania” – podejścia realizowanego do tej pory w polityce wobec Rosji. Strategia ta zakłada, że współpraca polityczna i gospodarcza może pozytywnie wpłynąć na proces transformacji reżimów autorytarnych w kierunku demokracji. Strategia nie wyklucza oficjalnej krytyki Białorusi ze strony niemieckich polityków wobec nieprzestrzegania praw człowieka i swobód obywatelskich – Guido Westerwelle w trakcie wizyty wezwał władze w Mińsku do przeprowadzenia wolnych wyborów prezydenckich oraz wdrażania demokratycznych reform. Jednocześnie strategia zakłada intensyfikowanie kontaktów politycznych i zinstytucjonalizowanych form współpracy gospodarczej oraz lobbing na rzecz polityki większej otwartości UE wobec Białorusi.

Celem RFN jest ugruntowanie i zwiększenie pozycji gospodarczej na Białorusi, a w przyszłości skorzystanie na spodziewanej liberalizacji białoruskiej gospodarki. Wzmacnianie relacji gospodarczych RFN/UE–Białoruś powinno się jednak odbywać bez konfrontacji z Moskwą i w porozumieniu z innymi państwami UE – Polską i Litwą, zaangażowanymi w kształtowanie unijnej polityki wobec Białorusi. Obrazuje to kalendarz

podróży ministra Westerwelle, który przed wspólną z ministrem Sikorskim wizytą w Mińsku odwiedził Moskwę oraz Wilno.

Niemcy, oprócz udziału w prywatyzacji na Białorusi, zainteresowani są sprzedażą własnych technologii i produktów dla zwiększenia efektywności energetycznej białoruskiej gospodarki oraz inwestycjami w rolnictwo. Obecnie Niemcy są najważniejszym spośród państw unijnych partnerem gospodarczym Białorusi i najważniejszym po Cyprze (z którego napływa głównie kapitał rosyjski) inwestorem z UE (według danych z 2009 roku), z tendencją wzrostową zarówno w handlu, jak i inwestycjach. Ich udział w białoruskim rynku jest w porównaniu z obrotami handlowymi Białorusi z Rosją i z inwestycjami rosyjskimi nieznaczny (zob. Aneks), Niemcy widzą jednak możliwości większego rozwoju relacji gospodarczych.

...oraz niemieckie instrumenty

Już kilka lat temu Niemcy doszli do wniosku, że polityka izolacji Mińska przez UE, realizowana do 2008 roku, nie przynosi pożądanych efektów w postaci przemian demokratycznych i reform gospodarczych. Jeszcze przed ociepleniem na linii UE–Białoruś starali się utrzymywać kontakty dwustronne na poziomie nienaruszającym sankcji UE. Szczególnie aktywne były niemieckie landy (Nadrenia Północna-Westfalia, Brandenburgia) oraz organizacje pozarządowe (finansowane z budżetu federalnego): Towarzystwo Niemiecko-Białoruskie współorganizujące co roku Forum Mińskie, które gromadzi przedstawicieli RFN oraz białoruskich władz i opozycji, oraz przedstawicielstwo związanej z SPD Fundacji Friedricha Eberta, pośredniczące w utrzymywaniu i nawiązywaniu kontaktów między niemieckimi i białoruskimi politykami.

Po ociepleniu na linii Bruksela–Mińsk Niemcy zaczęli intensyfikować kontakty polityczne – od końca 2008 roku nastąpiły wizyty niemieckich parlamentarzystów, wizyty szefa MSZ Białorusi w RFN w 2009 i 2010 roku. Ostatnie wizyty Guido Westerwellego (2 listopad) oraz szefa Urzędu Kanclerskiego, Ronalda Pofalli (3 listopad) wpisują się w ten trend. Niemcy zaczęli również rozwijać zinstytucjonalizowaną współpracę niemiecko-białoruską. Wznowiono posiedzenia Niemiecko-Białoruskiej Rady Współpracy Gospodarczej (w 2009 roku; poprzednie w 1996 roku), spotkania Grupy Roboczej ds. Handlu i Inwestycji (ostatnie w lipcu 2010 roku). Organizowane są Dni Niemieckiej Gospodarki na Białorusi i Dni Gospodarki Białorusi w RFN oraz niemiecko-białoruskie seminaria energetyczne. Ponadto aktywność na Białorusi zwiększyła Komisja Gospodarki Niemieckiej ds. Wschodu (Ostausschuss) – zrzeszenie niemieckich przedsiębiorców eksportujących i inwestujących w Europie Wschodniej, wpływające na kształt polityki wschodniej RFN. Przedstawiciele Komisji udali się z delegacją gospodarczą do Mińska w 2009 roku i spotkali się z najwyższymi przedstawicielami białoruskich władz: prezydentem Alaksandrem Łukaszenką, szefem prezydenckiej administracji Uładzimirem Makiejem, ministrem spraw zagranicznych oraz ministrem przemysłu. We współpracy z białoruskim rządem w połowie listopada br. Komisja organizuje w RFN Białoruskie Forum Inwestycyjne, które otworzy białoruski premier Siarhiej Sidorowski.

Aneks

Wymiana handlowa Niemcy – Białoruś

W 2009 roku RFN zajęła drugie po Rosji miejsce wśród państw-eksporterów z udziałem 7,9% w całości eksportu na Białoruś. Wartość niemieckiego eksportu na Białoruś od 2000 roku systematycznie wzrastała, w 2009 wynosiła 1,7 mld euro (2,4 mld USD; dla porównania: w 2009 roku wartość rosyjskiego eksportu na Białoruś wynosiła 16,7 mld USD).

W tym samym roku Niemcy były piątym pod względem wartości produktów importem białoruskich towarów – z udziałem 4,6% w białoruskim eksporcie. Wartość importu z Białorusi do RFN wyniosła 453 mln euro (634 mln USD; dla porównania: wartość importu rosyjskiego wyniosła 6,7 mld USD).

Niemieckie inwestycje bezpośrednie na Białorusi

W 2009 roku Niemcy zajęły czwarte miejsce wśród państw inwestujących na Białorusi (po Rosji, Szwajcarii i Cyprze; *de facto* inwestycje bezpośrednie pochodzące formalnie ze Szwajcarii i Cypru są w większości inwestycjami rosyjskimi) z udziałem 1,1% w całości inwestycji zagranicznych (FDI) na Białorusi. Według danych niemieckiego MSZ wartość niemieckich inwestycji bezpośrednich na Białorusi wyniosła w 2009 roku 51,6 mln USD (w porównaniu: w 2009 roku wartość rosyjskich inwestycji bezpośrednich wyniosła 6,5 mld USD). Oznaczało to spadek w porównaniu z 2008 rokiem, w którym niemieckie inwestycje osiągnęły poziom 93,7 mln USD, co stanowiło 4,1% całości FDI na Białorusi. Warto wspomnieć, że od 2005 roku niemieckie inwestycje bezpośrednie na Białorusi systematycznie rosły, a spadek w 2009 roku wynikał najprawdopodobniej ze skutków światowego kryzysu gospodarczego.

Współpraca rozwojowa Niemcy–Białoruś

Według danych OECD Niemcy zajmują pierwsze miejsce wśród multilateralnych i bilateralnych donorów oficjalnej pomocy rozwojowej na Białorusi – średnia wartość tej pomocy w 2007 i 2008 roku wyniosła 20 mln USD. Systematycznie rośnie udział współpracy technicznej (finansowanie usług doradczych, wysyłanie ekspertów, szkoleniowców) w ramach tej współpracy – z 1,2 mln euro (1,68 mln USD) w 2006 roku do 1,6 mln euro (2,2 mln USD w 2008 roku (według danych *Germany Trade & Invest*)).